

LHMS helseundersøkelser 2009

En rapport utarbeidet i samarbeid mellom Landbrukets HMS-tjeneste og Arbeidsmedisinsk avdeling ved St. Olavs Hospital – Universitetssykehuset i Trondheim.

Av Bjørn Hilt og Oddfrid Aas

Innledning

Ved siden av å få hjelp med arbeidsmiljøspørsmål på gården, blir medlemmene i Landbrukets HMS tjeneste (LHMS) innkalt til en helseundersøkelse ca hvert tredje år. Denne rapporten omfatter resultater for alle de 2501 medlemmene som i 2009 møtte fram til helseundersøkelse hos en bedriftshelsetjeneste som er tilsluttet LHMS og som i den sammenheng svarte på spørsmål i spørreskjemaet om miljø og helse. For å se på tidstrender i svarutviklingen, noe som ikke er tatt med i denne rapporten, vises det til rapporten "Data om helsetilstanden til medlemmene av Landbrukets HMS-tjeneste" fra mars 2009.

Rapporten omhandler svar som er gitt på spørreskjemaet. Antall svar på de enkelte spørsmål kan variere noe. Når resultatet er oppgitt som en prosentandel som svarer det ene eller andre, så er det prosenten av antall gyldige svar på det spørsmålet. De som har svart på spørsmålene, blir i det følgende kalt for respondentene.

Bakgrunnsdata og produksjon

Det var til sammen 2501, 1907 menn og 567 kvinner (27 uten oppgitt kjønn), som svarte på spørreskjemaet i 2009. Det er en økning fra totalt 1872 svar i 2008. Tabell 1 viser den regionvise fordelingen av de 2408 respondentene der det forelå opplysninger om dette. Det kan ut fra dette se ut som om LHMS har størst oppslutning i Midt-Norge og minst på Vestlandet. Det var i alt 2338 skjema der det forelå opplysning om type medlemskap i LHMS. Medlemsform i LHMS og medlemskapets varighet for h.h.v. menn og kvinner er vist i tabell 2.

Tabell 3 viser noen grunnlagsdata for respondentene i 2009 i forhold til produksjonsform. Det var 2464 som hadde oppgitt hovedproduksjonsform. Som det framgår er mjølkeprodusenter den klart største gruppa. Ellers er de gruppene som er

Tabell 1. Regionvis fordeling for 2408 respondenter der det forelå opplysning om dette.

Region	Antall	Prosent
Østlandet	575	23,9
Sør-sørvestlandet	310	12,9
Vestlandet	189	7,8
Midt-Norge	823	34,2
Nord-Norge	511	21,2

Tabell 2. Type og varighet av medlemskap i LHMS for de av respondentene der det fantes opplysninger om dette.

		Menn (%)	Kvinner (%)	Alle (%)
Medlems- type	Antall svar	1795 (100)	521 (100)	2316 (100)
	Hovedmedlem	1582 (88,1)	211 (40,5)	1793 (77,4)
	Familiemedlem	100 (5,6)	284 (54,5)	384 (16,6)
	Ansatt	41 (2,3)	16 (3,1)	57 (2,5)
	Avløser/landbruksvikar	72 (4,0)	10 (1,9)	82 (3,5)
Antall år i LHMS	Antall svar	1782 (100)	508 (100)	2290 (100)
	< 1 år	447 (25,1)	130 (25,6)	577 (25,2)
	1-3 år	222 (12,5)	74 (14,6)	296 (12,9)
	4-6 år	320 (18,0)	105 (20,7)	425 (18,6)
	> 6 år	793 (44,5)	199 (39,2)	992 (43,3)

Tabell 3. Bakgrunnsdata for 2501 som har svart på spørreskjema ved helseundersøkelse i 2009

Hovedproduksjon	Antall	Kjønn % menn	Alder %					Røyker daglig %	Alkohol hver uke %
			< 31	31-40	41-50	51-60	>60		
Mjølke	1574	78,6	6,8	22,4	35,8	26,6	8,4	13,3	3,5
Kjøtt-/storfe	148	78,9	2,8	21,7	45,5	22,4	7,7	9,5	4,8
Sau	146	74,3	5,7	17,9	32,9	29,3	14,3	11,6	6,8
Geit	23	69,6	4,3	13,0	39,1	34,8	8,7	13,0	8,7
Gris	205	69,0	4,9	27,1	36,0	27,1	4,9	7,4	4,4
Fjørfe/egg	58	81,0	7,3	21,8	45,5	18,2	7,3	8,6	12,0
Potet/Grønnsaker	70	78,6	11,8	17,6	23,5	25,0	22,1	20,0	11,6
Korn/oljevekster	127	85,7	2,5	18,0	40,2	27,0	12,3	12,6	6,3
Skogsdrift	19	94,4	10,5	10,5	36,8	31,6	10,5	5,6	5,3
Grøn omsorg	21	28,6	-	20,0	55,0	15,0	10,0	4,8	-
Gardsturisme	4	75,0	25,0	-	50,0	-	25,0	25,0	25,0
Annet og ukjent	106	66,3	11,0	17,0	28,0	32,0	12,0	14,9	5,0
Total	2501	77,1	6,4	21,7	36,2	26,5	9,2	12,5	4,5

av en viss størrelse rimelig like når det gjelder alderssammensetning, røykevaner og oppgitt alkoholforbruk. Av alle respondentene var 62,7 % mellom 40 og 60 år.

Av de 2338 som hadde oppgitt medlemsstatus var det 77,5 % som var hovedmedlemmer i LHMS. Tabell 4 viser andel med hovedmedlemskap og arbeidsandel på gården for de 2376 som hadde gitt opplysninger om dette i forhold til produksjonsform. Av respondentene var det 299 kvinner og 1437 menn som arbeidet heltid på gården. Det var størst andel av de med geit og gardsturisme som hovedproduksjon som arbeidet heltid.

De fleste av respondentene drev med mer enn en produksjonsform. Tabell 5 er en krysstabell som viser antall som drev med andre produksjonsformer i forhold til hovedproduksjonen. Av 1574 som hadde mjølkeproduksjon som hovednæring, var det

for eksempel 1068 som også oppga kjøttproduksjon og 138 som drev med gris. Det var til sammen 299 som hadde oppgitt samme biproduksjon som hovedproduksjon, og de er tatt ut av tabellen.

Tabell 4. Medlemskap i LHMS og arbeidsandel for de som svarte på spørreskjema ved helseundersøkelsen i 2009

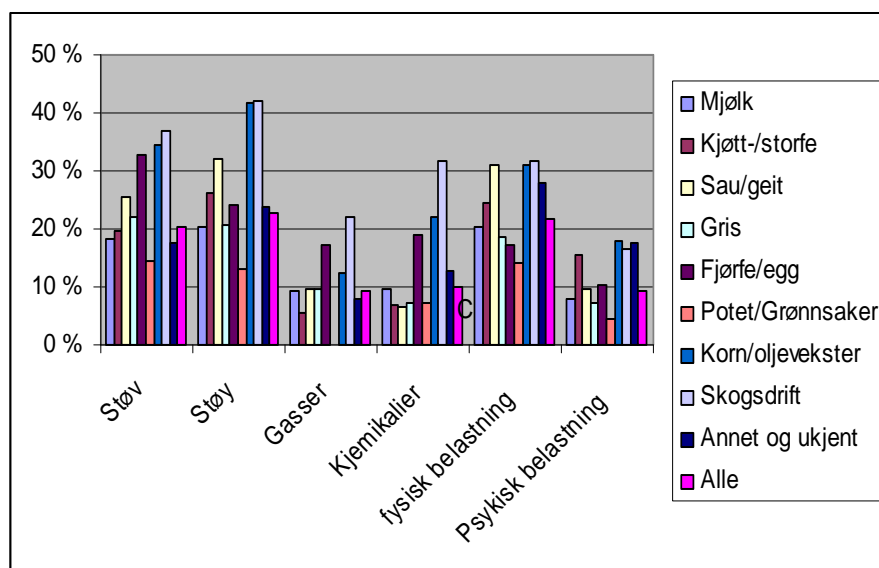
Hovedproduksjon	Hoved- medlem %	Arbeidsandel på garden %			
		Heltid	Deltid	Samdrift	Bare utenfor
Mjølkk	77,8	79,1	12,5	7,0	1,4
Kjøtt-/storfe	83,7	66,0	30,6	2,1	1,4
Sau	79,6	54,2	44,4	-	1,4
Geit	70,0	90,9	9,1	-	-
Gris	73,8	81,3	17,7	-	1,0
Fjørfe/egg	80,8	70,7	24,1	3,4	1,7
Potet/Grønnsaker	69,4	82,1	16,4	1,5	-
Korn/oljevekster	88,8	45,9	50,8	2,5	,8
Skogsdrift	78,9	57,9	31,6	5,3	5,3
Grøn omsorg	63,2	70,0	30,0	-	-
Gardsturisme	50,0	100,0	-	-	-
Annet og ukjent	63,2	47,4	34,7	2,1	15,8
Total	77,5	73,8	19,4	4,9	1,9

Tabell 5. Biproduksjon i forhold til hovedproduksjon for de 2501 respondentene

Hovedproduksjon	Biproduksjon											
	Mjølkk	Kjøtt/storfe	Sau	Geit	Gris	Fjørfe/egg	Potet/Grønnsa.k	Korn/Oljevekster	Skogs-drift	Grønn omsorg	Gards-turisme	Annet
Mjølkk		1068	250	12	138	54	80	210	489	41	43	181
Kjøtt-/storfe	8		31	1	13	15	8	26	41	9	8	37
Sau	3	20		1	6	6	4	14	48	10	6	39
Geit	2	2	8		1	0	2	1	5	3	2	1
Gris	32	43	22	0		5	12	127	50	1	0	23
Fjørfe/egg	4	7	6	0	1		6	38	17	1	1	15
Potet/Grønnsaker	3	3	0	1	2	5		34	12	0	3	18
Korn/oljevekster	2	8	4	2	2	7	12		54	3	3	35
Skogsdrift	0	0	2	0	0	0	0	3		1	0	5
Grøn omsorg	6	8	6	1	1	0	0	2	2		2	4
Gardsturisme	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1		2
Annet og ukjent	12	11	8	1	2	3	7	11	16	3	1	23
Total	72	1171	338	19	166	95	131	466	735	73	69	383

Arbeidsmiljøforhold

I spørreskjemaet blir det spurt ganske utførlig om arbeidsmiljøforhold på gården. Svarene rapporteres her som søylediagrammer som viser prosentandel som oppga ulike påvirkninger i forhold til produksjonsform. I det følgende er produksjonsgruppene sau og geit slått sammen og grønn omsorg, gårdsturisme, og ”ukjent” (ikke oppgitt) slått sammen. Figur 1 viser oppgitt eksponering for støv, støy, gasser, kjemikalier, fysisk belastning og psykisk belastning i de ulike gruppene. Samlet kan det se ut som om arbeid med korn/oljvekster og skogsdrift er det som anses som mest belastende.

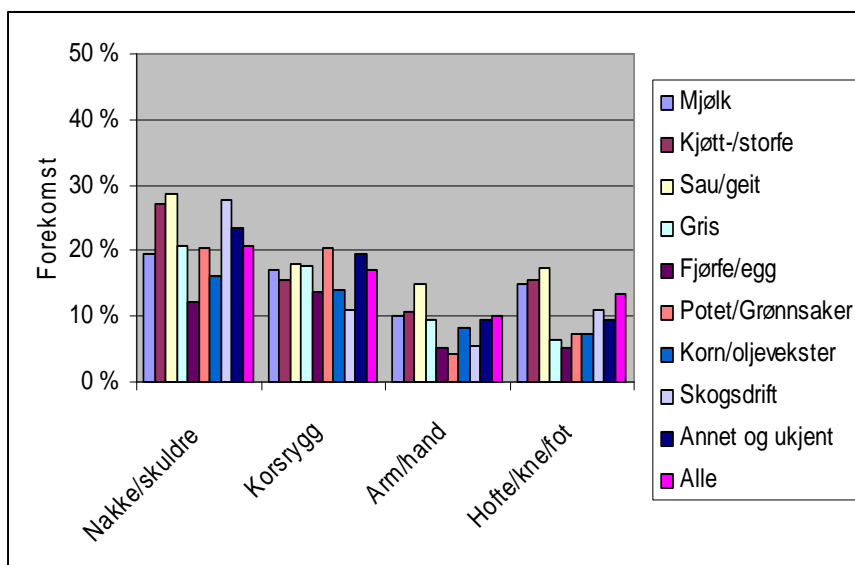
Figur 1. Prosentandel hos de ulike hovedproduzentene som anga eksponering for forskjellige arbeidsmiljøpåvirkninger ved helseundersøkelsen i 2009. For antall i gruppene, vennligst se tabellene over.

Helseforhold

Kartlegging av helseforhold er en sentral del av helseundersøkelsene. Forekomst av ulike plager/sykdommer i forhold til hovedproduksjon blir nedenfor hovedsakelig framstilt i søylediagrammer. For at man skal kunne sammenholde forekomstene tilstrebes det å bruke mest mulig like enheter på y-aksen.

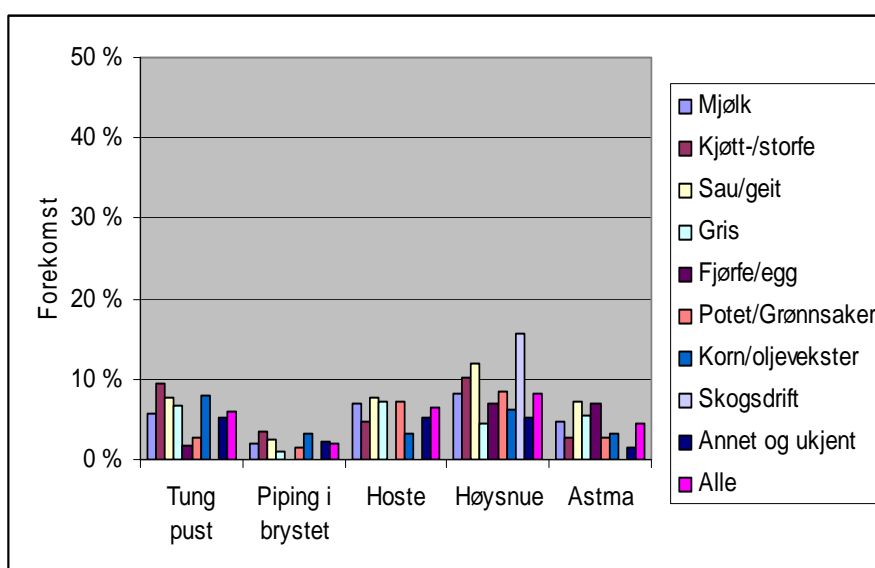
Figur 2 viser prosentandel som oppga muskel-skjelettplager i forhold til hovedproduksjon. Det spørres der om man de siste 12 måneder har søkt behandling for belastningsplager i nakke/skuldre, korsrygg, arm/hand, hofte/kne/fot. Det var jevnt over omkring 20 % som oppga å ha nakke/skulderplager og korsryggsplager mens det var noe mindre for plager i arm/hand og hofte/kne/fot. Gruppene med fjørfe/egg har jevnt over den laveste forekomsten.

Oppgitt forekomst av luftveisplager i de ulike gruppene er vist i figur 3. Det ble der spurt om man er plaget med de ulike symptomene. I motsetning til tidligere år synes ikke produksjon av fjørfe/egg å skille seg ut med høyere forekomst av tungpust og

Figur 2. Prosentandel hos de ulike hovedproduzentene som anga å ha søkt behandling for plager fra muskel-skjellettsystemet.

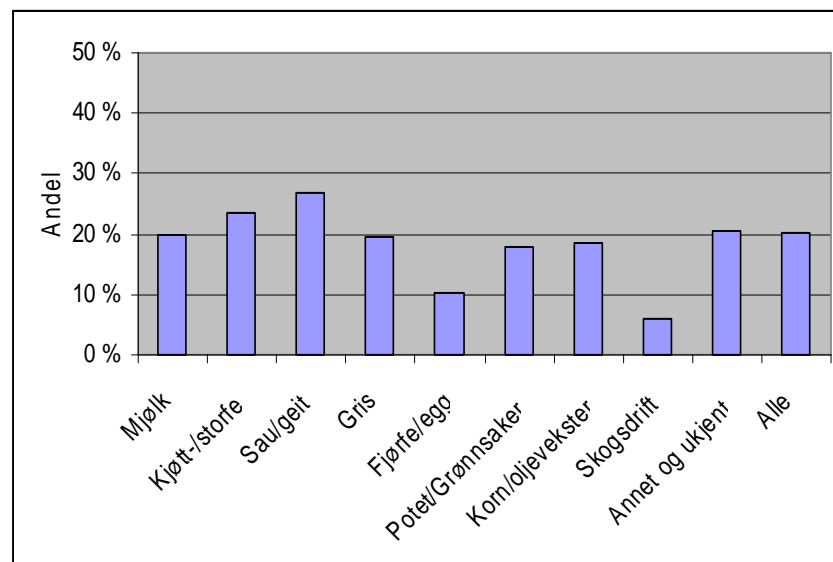
astma enn de andre gruppene. Hoste og tungpust er bare oppgitt som sådan mens det for astma spørres om sykdommen er bekreftet av lege. Tabell 4 angir forekomsten av luftveissymptomer i ulike aldersgrupper hos de som arbeidet heltid i forhold til om de hadde oppgitt eksponering for støv eller gass i sitt arbeid. Forekomsten av symptomer synes å øke med alder, og for flere av symptomene har de som anga eksponering også høyere forekomst. Det ble ved helseundersøkelsen også gjort lungefunksjonsundersøkelse (spirometri) av alle respondentene. Resultatet har til nå blitt registrert som FEV1 over eller under 85 % av ventet verdi ut fra gjennomsnittstall for den generelle befolkningen. FEV1 (forsert ekspiratorisk volum) er den største luftmengden som vedkommende klarer å puste ut i løpet av det første sekundet av en utånding. Figur 4 viser andelen som er under 85 % av ventet i forhold til hovedproduksjon. De som har sau og geit som hovedproduksjon, er den eneste gruppa som har mer enn en fjerdedel under 85 % av ventet.

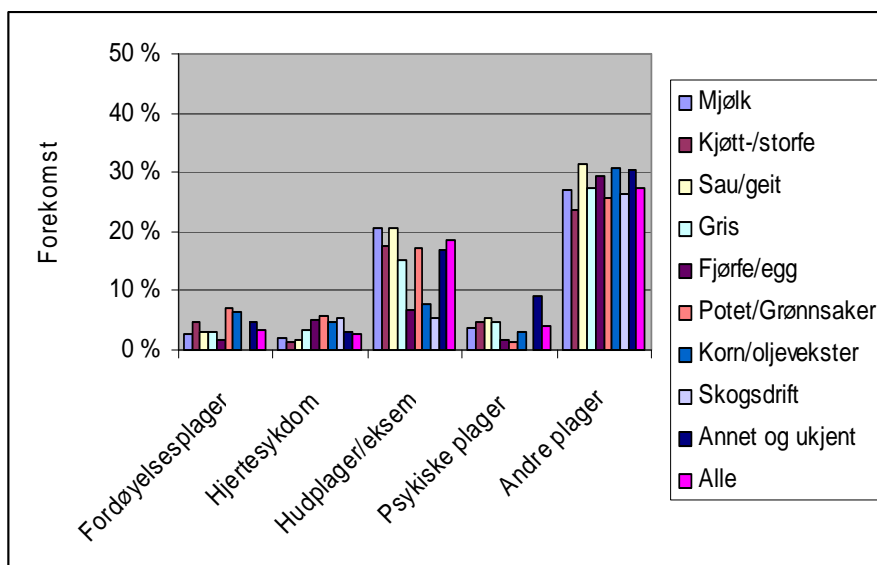
Figur 3. Prosentandel hos de ulike hovedproduzentene som anga helseplager fra luftveiene.

Tabell 4. Prosentandel av de respondentene som også arbeidet heltid på gården som anga helseplager fra luftveiene i forhold til angitt yrkesmessig eksponering for støv eller gass i ulike aldersgrupper.

Alders- grupper	Støv/ gass	Antall	Symptomer/plager fra luftveiene i %					FEV1 < 85
			Tung pust	Piping	Hoste	Høy- snue	Astma	
<31	-	118	3,4	-	2,5	9,3	2,5	16,5
	+	39	2,6	-	2,6	7,7	5,1	18,4
	Alle	157	3,2	-	2,5	8,9	3,2	17,0
31-40	-	417	4,3	1,4	4,1	9,8	5,3	14,7
	+	130	9,7	0,9	7,1	11,5	8,0	20,6
	Alle	530	5,5	1,3	4,7	10,2	5,8	16,0
41-50	-	682	4,3	0,7	5,7	8,7	3,8	18,5
	+	205	6,8	2,4	7,3	5,9	2,9	18,9
	Alle	887	4,8	1,1	6,1	8,0	3,6	18,6
51-60	-	530	6,8	3,4	6,6	7,5	4,7	23,8
	+	119	10,9	5,9	12,6	9,2	5,0	29,2
	Alle	649	7,6	3,9	7,7	7,9	4,8	24,8
61+	-	190	11,6	2,6	9,5	3,7	5,8	26,1
	+	35	5,7	8,6	20,0	-	2,9	20,7
	Alle	225	10,7	3,6	11,1	3,1	5,3	25,3
Alle Alders- grupper	-	1980	5,6	1,8	5,8	8,2	4,4	19,8
	+	521	7,9	3,1	8,8	7,7	5,0	21,7
	Alle	2501	6,1	2,0	6,4	8,1	4,5	20,2

Figur 4. Prosentandel hos de ulike hovedprodusentene som ved lungefunksjonsundersøkelse (spirometri) hadde en verdi for Forsert ekspiratorisk volum i 1 sekund (FEV1) som var under 85 % av forventet verdi.

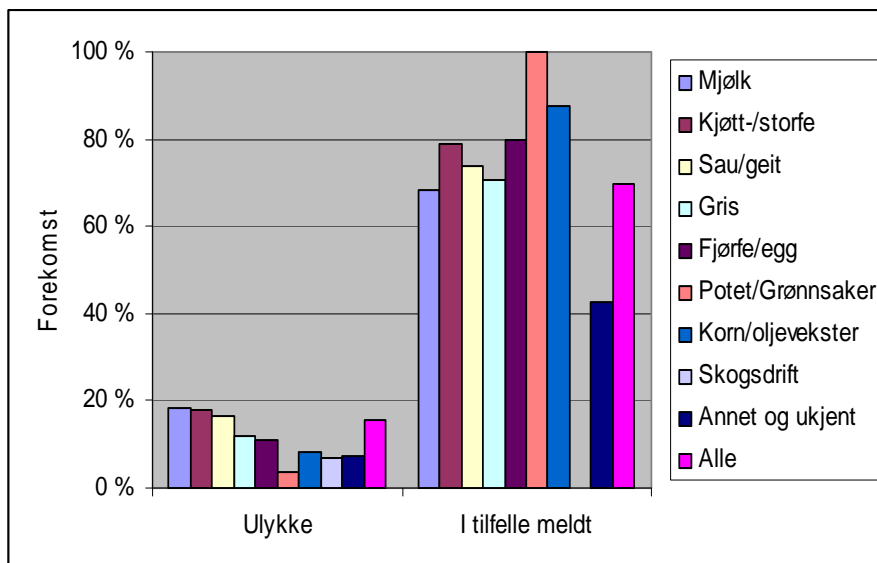
Figur 5. Prosentandel hos de ulike hovedproduzentene som anga helseplager fra diverse organsystemer.

Forekomsten av andre helseplager som det ble spurt om, er vist i figur 5. Det ble der spurt om man de siste 12 måneder hadde oppsøkt lege for noen av de aktuelle helseplagene. Gårdbrukerne har jevnt over lav forekomst av fordøyelsesbesvær, hjerte-karsykdommer og psykiske lidelser, mens hudplager/eksem forekommer noe oftere hos alle respondentene. "Andre plager" er en sekkepost som inneholder alt annet og som derfor rimeligvis også blir stor med en forekomst mellom 25 og 30 % for alle gruppene.

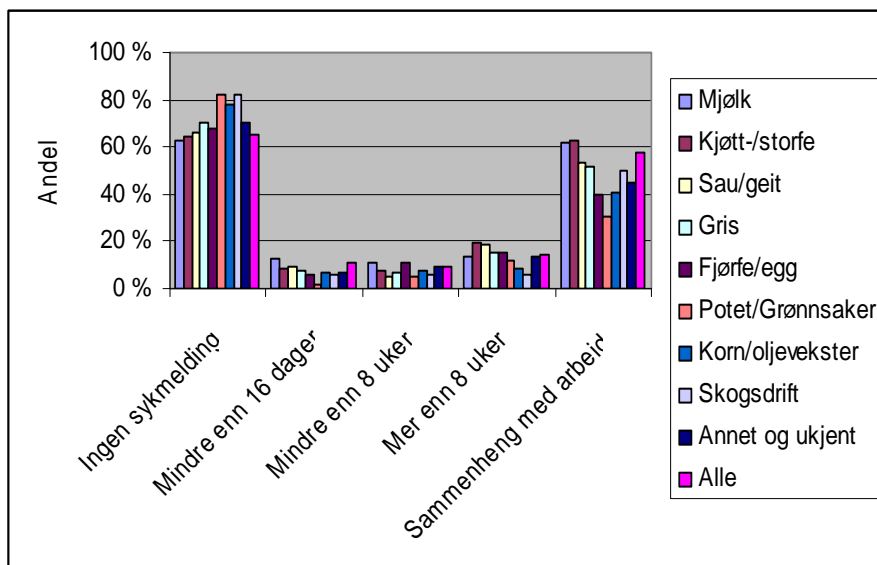
Forekomsten av skader og ulykker ble registrert ved å spørre om respondentene hadde vært utsatt for dette i løpet av det siste året. Ved skade ble det også spurt om denne i tilfelle var meldt til NAV som yrkesskade. Figur 6 viser at mjølkebonder hadde den høyeste skadeforekomsten med 18,1 % mens det hos de som driver med potet/grønnsaker var lavest med 3,8 basert på 2 skadetilfeller. Når det gjelder meldefrekvensen til NAV, ser vi at begge disse tilfellene ble meldt mens det ene skadetilfellet fra skogsdrift ikke ble meldt. For alle ble 52,7 prosent av til sammen 311 skader meldt.

I figur 7 gis det en framstilling av andel fra de ulike produksjonsgruppene som i løpet av det siste året hadde vært sykmeldt. Det var 65,6 % av alle som ikke hadde vært sykmeldt det siste året. Når det gjelder sykmelding over 8 uker, gjenspeiles tallene fra skadeforekomsten ganske godt. Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt sykefraværet i tilfelle hadde relasjon til forhold på arbeid var det de som driver med mjølkk og kjøttproduksjon, som anga dette oftest.

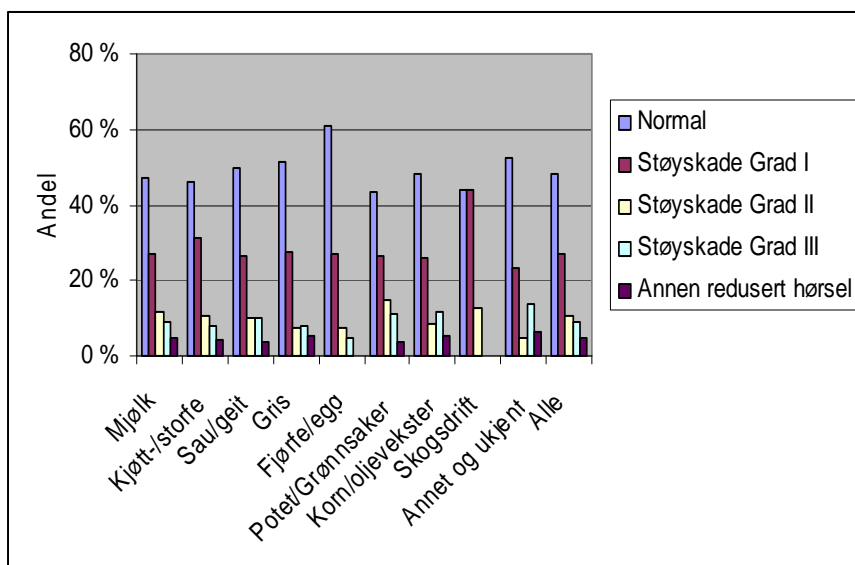
Ved helseundersøkelsene ble det også gjort en hørselsundersøkelse (audiometri) der det registreres høreterskel for forskjellige tonefrekvenser. Ut fra det kan en se om det hos respondentene foreligger ulike grader av hørselsskade. Figur 8 viser forekomsten av hørselsskader i forhold til hovedproduksjon. De som driver med fjørfe/egg, er de som har størst andel med normal hørsel.

Figur 6. Prosentandel hos de ulike hovedprodusentene som anga å ha vært utsatt for en ulykke eller skade i løpet av det siste året og hvor stor andel av disse skadene som i tilfelle var meldt til NAV som en arbeidsskade.

Figur 7. Prosentandel hos de ulike hovedprodusentene som anga at de hadde vært sykmeldt lengre enn 8 uker det siste året og hvor stor andel av sykmeldingstilfellene som ble angitt å ha sammenheng med arbeide.

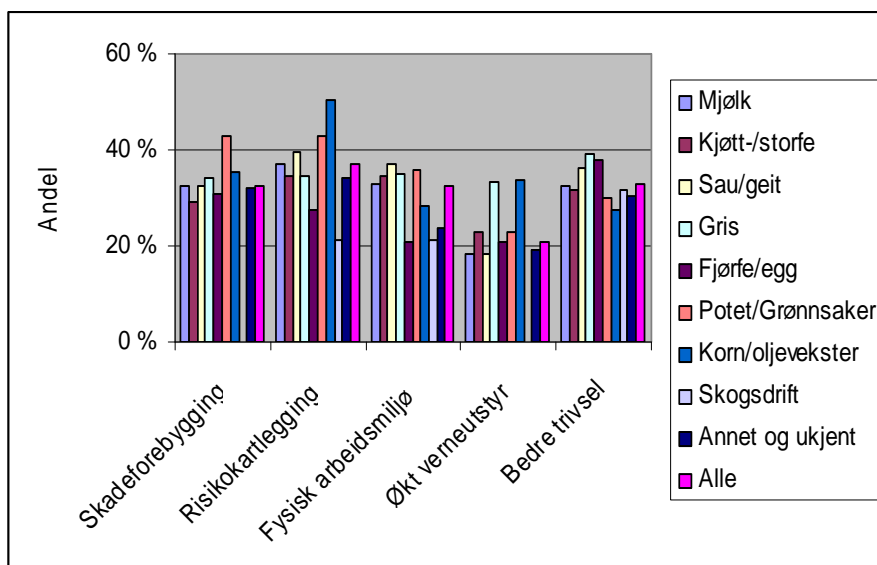

Figur 8. Prosentandel hos de ulike hovedprodusentene med h.h.v. normal hørsel og audiometrifunn forenlig med støyskade grad I-III.

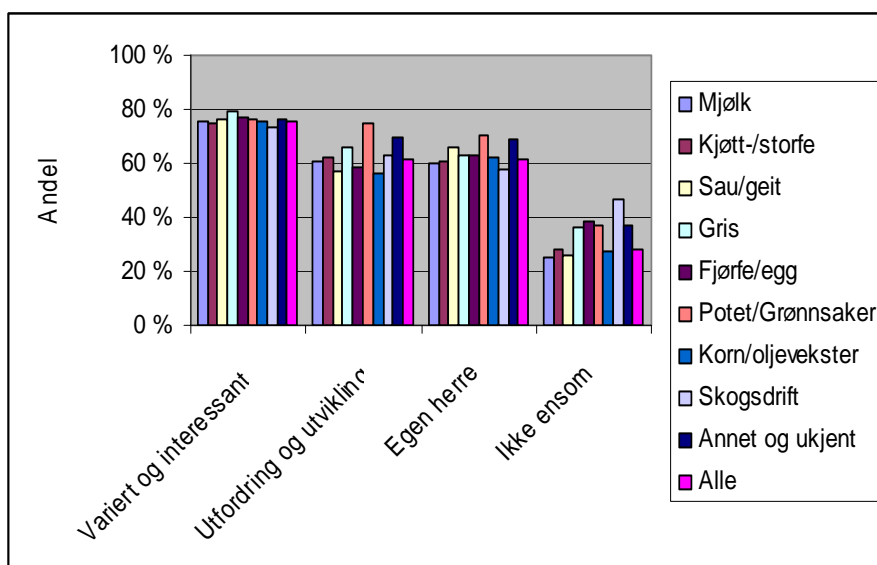
Forebygging og andre forhold

En viktig del av målsettingen for LHMS er at medlemskap skal føre til økt oppmerksomhet om helse, miljø og sikkerhet på gården. Det blir derfor i spørreskjemaet også spurt om gårdbrukerne det siste året har iverksatt tiltak for skadeforebygging, risikokartlegging, bedring av det fysiske arbeidsmiljøet, økt bruk av personlig verneutstyr eller økt trivsel. Figur 9 viser at medlemmene i LHMS oppgir en god del oppmerksomhet om slike spørsmål. Av de som driver med potet/grønnsaker, er det nesten 43 % som har gjort tiltak for å forebygge skader, mens det av en eller annen grunn ikke ble rapportert noen skadeforebyggende tiltak eller økt bruk av verneutstyr blant de som driver skogsdrift. Det var 50 % av de som driver med korn/oljevekster som hadde gjort risikokartlegging. For alle var det 32 % som rapporterte tiltak for fysisk sikring, 21 % økt bruk av verneutstyr og 33 % tiltak for bedret egen trivsel.

I spørreskjemaet blir gårdbrukerne også bedt om å angi grad av enighet med en del utsagn om hvordan det er å være gårdbruker. Figur 10 viser andelen som sa seg helt enig i positive utsagn som "Jeg har et variert og interessant arbeid" og "Å være min egen herre betyr mye for meg" og helt uenig på negative utsagn som "Arbeidet gir meg liten eller ingen utfordring/personlig utvikling" og "Arbeidet som bonde gjør meg ensom". Ut fra svarene kan det se ut som om respondentene jevnt over har det ganske bra for eksempel ved at det er mellom 70 og 80 % som er helt enige i at det å arbeide som bonde er interessant og variert. For alle var det likevel bare 28 % sa seg helt uenige i at arbeidet på gården er ensomt.

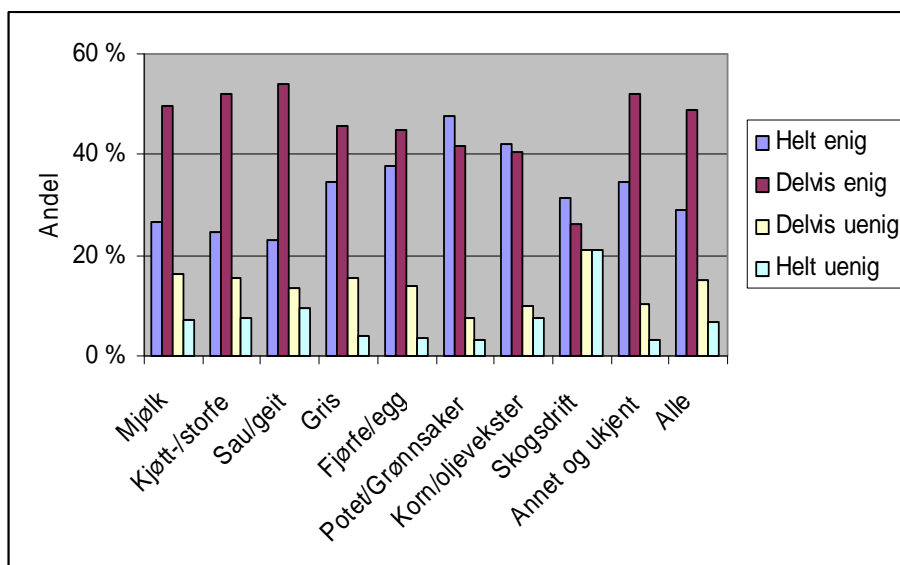

Figur 9. Prosentandel hos de ulike hovedprodusentene som anga at de i løpet av det siste året hadde gjort risikoanalyse, iverksatt skadeforebyggende tiltak, og/eller gjort andre tiltak for å forbedre arbeidsmiljø og/eller trivsel på gården.

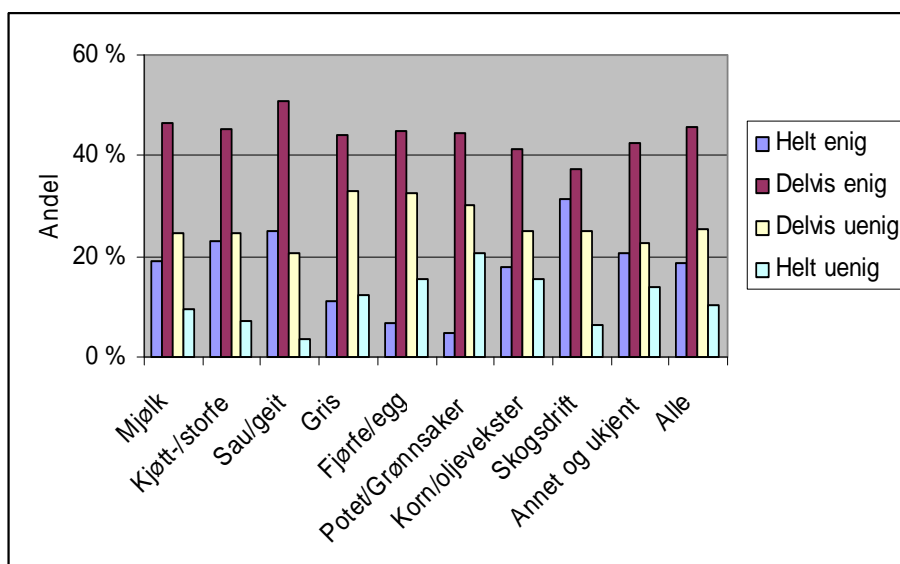

Figur 10. Prosentandel hos de ulike hovedprodusentene som anga positive forhold på egen arbeidsplass. Her har en tatt med kategoriene "helt enig" for "variert og interessant arbeid" og "egen herre" og "helt uenig" for "utfordring og utvikling" og "ikke ensom".

Det ble også spurt om gårdbrukerne anså det som nødvendig med skriftlig dokumentasjon for å bedre produksjonen og kvalitetssikringen av drifta. Figur 11 viser at det var de som driver med potet/grønnsaker som hadde den høyeste andelen som var helt enige, mens de som driver med sau/geit hadde den laveste.

Figur 11. Prosentandel hos de ulike hovedproduzentene som anså det som nødvendig med skriftlig dokumentasjon for å bedre produksjonen og kvalitetssikringen på gården.

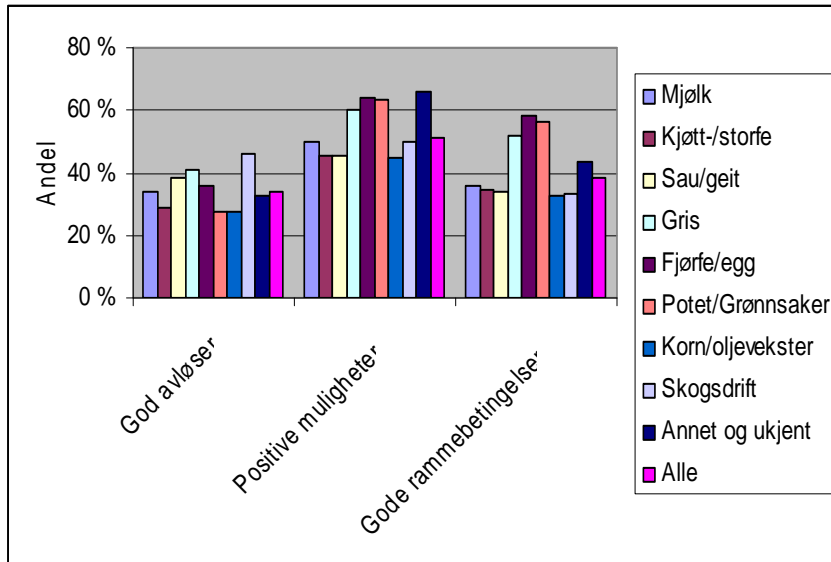
Figur 12. Prosentandel hos de ulike hovedproduzentene som anså at papirarbeid og formaliteter ødelegger arbeidslysten på gården.

Svar på spørsmål om enighet i et utsagn om at papirarbeid og formaliteter dreper arbeidslysten på gården er gjengitt i figur 12. Andelen som er helt eller delvis enig i dette, er over 60% i de fleste gruppene og størst blant de som driver med sau/geit.

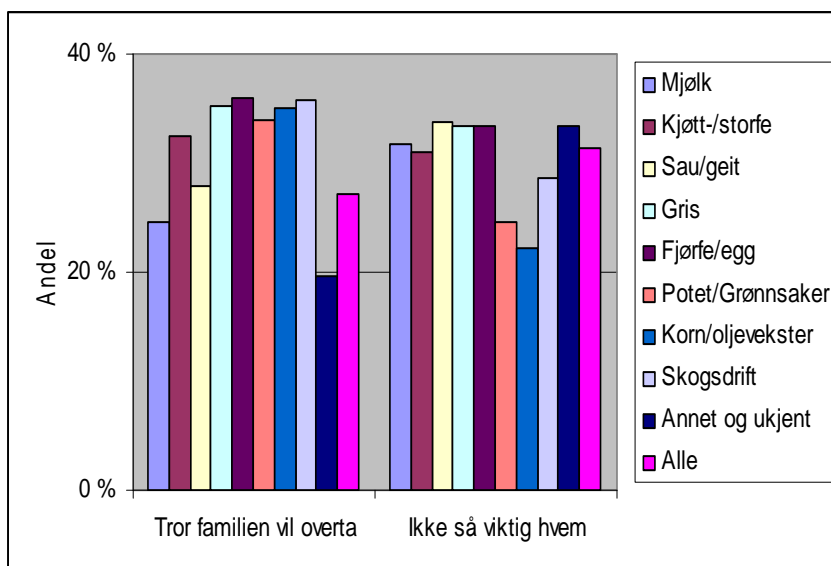
Det ble i spørreskjemaet også spurt i hvilken grad gårdbrukerne anså sine muligheter til å få avløser som gode, i hvilken grad de syntes at de hadde positive muligheter i landbruket og i hvilken grad rammebetingelsen var gode. Figur 13 viser andelen bønder som svarte ubetinget positivt på hvert av disse spørsmålene.

Til sist i spørreskjemaet ble gårdbrukerne spurt om de trodde at noen i familien ville overta bruket. Spørsmålet var her om de var i tvil om noen av familien ville overta, og i figuren er det angitt hvor stor andel som sa seg helt uenig i dette. Det ble også spurt

om de syntes at det viktigste var at gården ble drevet videre uavhengig av om det var noen i familien som tok over. Figur 14 viser hvordan respondentene svarte i forhold til hovedproduksjon. De som drev med fjørfe/egg og skogsdrift var mest optimistiske med hensyn til om familien ville overta, mens de som drev med sau/geit var de som syntes dette spilte minst rolle, bare noen drev gården videre.

Figur 13. Prosentandel hos de ulike hovedprodusentene som anså mulighetene for avløser og drift, samt rammebetingelser som gode.

Figur 14. Prosentandel hos de ulike hovedprodusentene som anså det som sannsynlig at noen fra egen familie ville overta og andel som syntes det var viktigere at noen drev gården videre enn at egen familie skulle overta.

Diskusjon

Et sentralt spørsmål i alle typer epidemiologisk registrering av påvirkningsfaktorer og helseforhold er alltid hvem man sammenligner med. Ordningen med registrering av data fra helseundersøkelsene i regi av LHMS er rent beskrivende uten at det er lagt opp til å inkludere sammenligningsgrupper slik en ville ha gjort i en mer vitenskapelig tilnærming. Tidligere år har man i disse rapportene fra helseundersøkelsene tatt med tidsaspektet ved å se om det er endringer i de registrerte parametre fra år til år, men dette kan også bli skjevt fordi man ikke riktig vet hvilke grupper man undersøker. Hvis man skal sammenligne representative utvalg av medlemmene i LHMS, er det trolig bedre å se på utviklingen for treårsgrupper slik det ble gjort i rapporten om spørreskjemaregistreringen fra mars 2009.

Også i år har vi sett på resultatene av spørreskjemaregistreringen i forhold til oppgitt hovedproduksjon. Dette er gjort ut fra det forhold at gårdbrukere som driver med forskjellig produksjon også har forskjellige påvirkninger. Med tiden kan det antakelig også være nyttig å se på tidstrender ut fra en slik tilnærming. I denne sammenheng må en imidlertid også være klar over at enkelte av gruppene blant respondentene blir for små til å kunne foreta meningsfulle sammenligninger.

I den nevnte rapporten om spørreskjemaregistreringen er det også lagt opp til noen endringer i spørreskjemaene, og disse er innført fra 2010. Det første en sikter på å få til er at data når det gjelder alder, lungefunksjonsundersøkelser og audiometri registreres med den aktuelle verdien framfor å kategorisere verdiene i utgangspunktet. Denne endringen vil bedre mulighetene for senere analyser. Det andre som blir tilstrebet gjennom endringen av spørreskjemaene fra 2010, er noen grad av harmonisering av spørsmålene med andre undersøkelser så som Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag og undersøkelser som drives i regi av Senter for bygdeforskning ved NTNU. Det siste vil for framtida gi muligheter for å sammenligne resultatene fra helseundersøkelsene i regi av LHMS med data fra andre undersøkelser.

En annen begrensning med den tidligere registreringen fra spørreskjemaene ved helseundersøkelsene i regi av LHMS er at resultatene har vært anonymiserte og at det dermed ikke har vært mulig å følge personer og grupper over tid for å se på utviklingen i HMS- og helseforhold. Slik data til nå har vært registrert, blir hvert datasett et tverrsnitt der man ikke vet hva som har skjedd tidligere ved at ulike utvelgelsesmekanismer kan ha spilt inn. Vi vet for eksempel ikke om de gårdbrukerne som søker medlemskap i LHMS i utgangspunktet er sykere eller friskere eller mer eller mindre opptatt av arbeidsmiljøspørsmål enn andre. For å få bukt med slike muligheter for såkalte seleksjonsskjevheter, vil data fra 2010 bli registrert på en slik måte at det blir mulig å finne tilbake til de enkelte respondentene.

Med de begrensninger som er angitt, må resultatene fra helseundersøkelsene i regi av LHMS fra år til år likevel sies å være rimelig representative tverrsnitt av forholdene blant medlemmene. Med relativt små variasjoner viser resultatene at medlemmene av LHMS har helseforhold som trolig ikke skiller seg særlig fra andre grupper og at de synes å ha en rimelig oppmerksomhet omkring HMS-forhold på gården trolig i noen grad med hjelp fra LHMS. I den sammenheng kan det være et lite poeng at relativt få av respondentene anga økt bruk av personlig verneutstyr. Det kan være uttrykk for en

riktig holdning ved at man alltid skal forsøke å få til andre løsninger på arbeidsmiljøproblemer før man tyr til bruk av personlig verneutstyr som siste utvei.

Resultatene fra 2009 viser også at det hos medlemmene fortsatt er en del arbeidsmiljøpåvirkninger som kan ha betydning for helse og som det stadig er viktig å holde oppmerksomheten rettet mot. Noen slike forhold er organisk støv og annet organisk materiale i forbindelse med husdyrhold, gasser i fjøs, silo og fra gjødsel, støy, plantevernmidler og rengjøringsmidler. Andre forhold som fortjener fortsatt oppmerksomhet, er skadeforebygging og forhold som har å gjøre med ergonomiske, organisatoriske og psykososiale forhold for gårdbrukeren. Når det gjelder skadeforebygging er LHMS sammen med Bondelaget i Nord-Trøndelag, Arbeidstilsynet, Gjensidige og Arbeidsmedisinsk avdeling ved St. Olavs Hospital i Trondheim nå i 2010 i ferd med å starte et prosjekt for bedre skaderegistrering og hendelsesanalyser som ledd i en nullvisjon for skader i landbruket.

Trondheim may 2010